

चक्षुर्धर्मसमाचारं तत्त्वं चाख्याहि मे दिज । धर्मः सुदुर्लभो विप्र नृशंसेन महात्मनो ।
 एतदिच्छामि भगवन् प्रश्नं प्रश्नविदाम्बर । श्रोतुं भृगुकुलश्रेष्ठ शुश्रूषे तव सुव्रत ।
 ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ हन्त ते सर्वमाख्यास्ये प्रश्नमेतं सुदुर्लभं । तत्त्वेन भरतश्रेष्ठ गदतस्तत्रिवोध मे ।
 मातृसु गौरवादस्ये पितृनस्ये तु मे निरे । दुष्करं कुरुते माता विवर्द्धयति ताः प्रजाः ।
 तपसा देवतेज्याभिर्वन्दनेन तितिचया । अभिचारेरुपायेष्वापीदन्ते पितरः सुतान् । १९१७५
 एवं हृच्छेण महता पुत्रं प्राप्य सुदुर्लभं । चिन्तयन्ति सदा वीर कीदृशोऽयं भविष्यति ।
 आशंसते हि पुत्रेषु पिता माता च भारत । यशः कीर्तिर्मयैश्वर्यं प्रजा धर्मं तथैव च ।
 तयोराशान्तु सफला यः करोति स धर्मवित् । पिता माता च राजेन्द्र तुभ्यतो यस्य नित्यशः ।
 इह प्रेत्य च तस्याय कीर्तिर्धर्मस्य शाश्वतः । नैव यज्ञक्रियाः काश्चिन्न श्राद्धं नोपशासकं ।
 या तु भर्तारि शुश्रूषा तया स्वर्गं जयत्युत । एतत्प्रकरणं राजन्नधिष्ठत्य युधिष्ठिर । १९१८०
 पतिव्रतानां नियतं धर्मश्चावहितः शृणु ।
 इति श्रीमहाभारते आरण्यपर्वणि मार्कण्डेयसमाख्यापर्वणि पतिव्रतोपाख्याने चतुरधिकद्विंशोऽध्यायः ॥ २०४ ॥
 ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ कश्चिद्विजातिप्रवरो वेदाध्यायी तपोधनः । तपस्वी धर्मशीलश्च कौशिको नाम भारत ।
 साङ्गोपनिषदो वेदानधीते दिजसत्तमः । स वृक्षमूले कस्मिंश्चिदेदानुधारयन् स्थितः ।
 उपरिष्ठाच्च वृक्षस्य बलाका संन्यलीयत । तथा पुरीषमुत्सृष्टं ब्राह्मणस्य तदोपरि ।
 तामवेक्ष्य ततः कुङ्कुः समपध्यायत दिजः । भृशं क्रोधाभिभूतेन बलाका सा निरेचिता । १९१८५
 अपध्याता च विप्रेण न्यपतद्भूरणीतले । बलाकां पतितां दृष्ट्वा गतसत्त्वामचेतनो ।
 कारुण्यादभिसन्तप्तः पर्यशोचत तां दिजः । अकार्यं कृतवानस्मि रोषरागबलात्कृतः ।
 ॥ मार्कण्डेय उवाच ॥ इत्युक्त्वा बह्वशो विद्वान् ग्रामं भैक्ष्याय संश्रितः । ग्रामे शुचीनि प्रचरन् कुलानि भरतवैभ ।
 प्रविष्टस्तत्कुलं यत्र पूर्वञ्च रितवांस्तु सः । देहीति याचमानोऽसौ तिष्ठेत्युक्तः स्त्रिया ततः ।
 शौचन्तु यावत् कुरुते भाजनस्य कुटुम्बिनी । एतस्मिन्नन्तरे राजन्नुधा सम्पीडिता भृशं । १९१९०
 भर्ता प्रविष्टः सहसा तस्या भरतसत्तम । सा तु दृष्ट्वा पतिं साध्वी ब्राह्मणं व्यवहाय तं ।
 पाद्यमाचमनीयं वै ददौ भर्तुस्तथासनं । प्रज्ञा पर्यचरचापि भर्तारमसितेक्षणा ।
 आहारेणाय भक्ष्यं भोज्यैः सुमधुरैस्तथा । उच्छिष्टं भाविता भर्तुर्भुङ्क्ते नित्यं युधिष्ठिर ।
 दैवतञ्च पतिं मेने भर्तुश्चित्ताऽनुसारिणी । कर्मणा मनसा वाचा नान्यचिन्ताऽभ्यगात् पतिं ।
 तं सर्वभावोपगता पतिशुश्रूषणे रता । साध्वाचारा शुचिर्दत्ता कुटुम्बस्य हितैषिणी । १९१९५
 भर्तुश्चापि हितं यत्तत् सततं साऽनुवर्त्तते । देवताऽतिथिमृत्यानां श्वश्रूश्चशुरयोस्तथा ।
 शुश्रूषणपरा नित्यं सततं संयतेन्द्रिया । सा ब्राह्मणं तदा दृष्ट्वा संस्थितं भैक्ष्यकाङ्क्षिणं ।
 कुर्वती पतिशुश्रूषां सस्माराऽयं शुभेक्षणा । शीडिता साऽभवत् साध्वी तदा भरतसत्तम ।
 भिक्षामादाय विप्राय निर्जगाम यशस्विनी ॥ ब्राह्मण उवाच ॥ किमिदं भवति त्वं मां तिष्ठेत्युक्त्वा वराङ्गने ।